

ჰენრი კუპრაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი

h.kuprashvili@gtu.ge

საკვანძო სიტყვები: უშიშროება, უსაფრთხოება, ტერმინოლოგია, ტექნიკური ტერმინი, სწავლის სფერო, კლასიფიკატორი

აკადემიურ სასწავლო და სამეცნიერო კვლევებში ზოგიერთი ტერმინის გამოყენების საკითხისათვის

ქართულ ენაში ტერმინი *უსაფრთხოება* ხელოვნურად დამკვიდრდა მე-20 საუკუნის 20-30-იანი წლებიდან, როდესაც გადმოაქართულეს რუსული ტერმინი Техника безопасности. „ბეზოპასნოსტის“ შესატყვისად დამკვიდრდა ტერმინი *უსაფრთხოება*, შედეგად შესიტყვება „Техника безопасности“ ითარგმნა, როგორც *უსაფრთხოების ტექნიკა*. აქედან გამომდინარე, საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სამთო-გეოლოგიურ ფაკულტეტზე 1932 წელს კათედრას ეწოდა „უსაფრთხოების ტექნიკისა და საწარმოო სანიტარიის კათედრა“. უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს ეროვნული კვალიფიკაციების ჩარჩოსა და სწავლის სფეროების 2019 წელს დამტკიცებულ კლასიფიკატორში ეს ტექნიკური ტერმინი სასწავლო სფეროს შინაარსობრივი კონტექსტის გაუთვალისწინებლად მიაკუთვნეს სოციალურ მეცნიერებებს, სადაც, ინგლისური დედნისაგან განსხვავებით, დამატებულია სპეციალობა ამ სახელწოდებით „0312.2.2 უსაფრთხოების კვლევები Security Studies, ანუ განიხილება სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებებად (კოდი 03), რომელთა შესწავლის საგანია არა ტექნიკური საქმიანობის სფერო, არამედ მმართველობა, პოლიტიკური პრინციპები და პრაქტიკა. მოცემულ შემთხვევაში უნდა გამოეყენებინათ არა ტექნიკური, არამედ ქართული ენისათვის ტრადიციული, სოციალურ-პოლიტიკური შინაარსის დატვირთვის სიტყვა *უშიშროება* (კლასიფიკატორი 2019).

საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის მინისტრის ბრძანებაში „ეროვნული კვალიფიკაციების ჩარჩოსა და სწავლის სფეროების კლასიფიკატორის დამტკიცების შესა-

ხებ“ (№69/ნ; 2019 წლის 10 აპრილი)¹ დარღვეულია ტექნიკური ტერმინის, *უსაფრთხოების*, გამოყენების შინაარსობრივი კონტექსტი. კერძოდ, ინგლისური დედნისაგან განსხვავებით, სწავლის 03 სფეროში (სოციალური მეცნიერებები, ჟურნალისტიკა და ინფორმაცია) დამატებულია კოდი: „0312.2.2 უსაფრთხოების კვლევები Security Studies“ (ამასთან, რატომღაც ინგლისური ტერმინი Security თარგმნილია, როგორც *უსაფრთხოება* და არა, როგორც *უშიშროება*), ანუ სოციალური და პოლიტიკური მეცნიერებების ბლოკში, სწავლების სფეროში (კოდი: 03), რომლის შესწავლის საგანია არა ტექნიკური საქმიანობის სფერო (მაგალითად, კოდი: 07, კოდი: 10), არამედ სფერო, რომელიც „შეისწავლის მმართველობასა და პოლიტიკურ პრინციპებს ან პრაქტიკას. მოიცავს მოქალაქეების უფლებებისა და პასუხისმგებლობების შესწავლას“ არამართებულად გამოყენებულია წმინდა ტექნიკური შინაარსის სიტყვა *უსაფრთხოება*, იმის მაგივრად, რომ გამოყენებულიყო არა ვიწროდარგობრივი ტექნიკური, არამედ ზოგადსამეცნიერო ტერმინი *უშიშროება* (კუპრაშვილი 2020).

ყოვლად დაუშვებელია სწავლების ამ სფეროში (კოდი 03 – სოციალური მეცნიერებები, ჟურნალისტიკა და ინფორმაცია) გამოქვეყნებული სამეცნიერო კვლევების გათანაბრება და აღრევა მისგან არსობრივად და ფუნქციურად განსხვავებულ სწავლების სხვა სფეროებთან, ტექნიკური სფეროს კვლევებთან, კერძოდ, კოდი 07 – ინჟინერია, წარმოება და მშენებლობა და კოდი 10 – მომსახურებები. ვფიქრობთ, არამართებულადაა გამოყენებული ტექნიკური შინაარსის ტერმინი *უსაფრთხოება*, ნაცვლად შინაარსობრივად მართებული ზოგადსამეცნიერო ტერმინისა *უშიშროება*. აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ სხვა სფეროებში ტერმინი *უსაფრთხოება* ტექნიკური საქმიანობის შინაარსის შესაბამის კონტექსტშია მართებულად გამოყენებული, მაგ.: კოდი 0712.3.1 – *შრომის უსაფრთხოებისა და გარემოსდაცვითი ტექნოლოგიები*, კოდი 0712 – *გარემოს დაცვის ტექნოლოგია*; კოდი 1022.1.1 –

¹ კლასიფიკატორს საფუძვლად უდევს გაეროს განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაციის (UNESCO) დოკუმენტი: „განათლების საერთაშორისო სტანდარტული კლასიფიკაცია - განათლებისა და ტრენინგის სფეროები 2013 (ISCED-F 2013) – დეტალური სფეროების აღწერა“ (INTERNATIONAL STANDARD CLASSIFICATION OF EDUCATION. Fields of education and training 2013 (ISCED F 2013). Detailed field descriptions) და მასზე დაყრდნობით ახდენს საქართველოში არსებული სწავლის სფეროების კლასიფიცირებას და განსაზღვრავს სწავლის თითოეულ სფეროში მისანიჭებელ კვალიფიკაციას.

პროფესიული უსაფრთხოება; კოდი 103 – *უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მომსახურებები*.

ეს ტერმინოლოგიური უზუსტობა, ვფიქრობთ, დაბნეულობას იწვევს სოციალური მეცნიერებების შემსწავლელ სასწავლო სტრუქტურებში. ამ ტერმინთა აღრევის გამო ზოგჯერ იწვევენ ადამიანებს, რომელთაც მინიჭებული აქვთ, მაგალითად, „პროფესიული უსაფრთხოების დოქტორის“ (კოდი: 1022.1.1) აკადემიური ხარისხი, ანუ რომელთა კვლევის საგანია ტექნიკური ტერმინით, *უსაფრთხოებით*, აღნიშნული სფერო, კერძოდ, სამუშაო გარემოს კომფორტული პირობებით უზრუნველყოფა; შრომის ჰიგიენის, საწარმოო სანიტარიის, სახანძრო, ფეთქებად-, რადიაციულ- და ელექტროუსაფრთხოების საკანონმდებლო და უფლებრივი აქტები და სხვა.

ტერმინ *უშიშროების* მოწინააღმდეგეთა არგუმენტი, რომ *უშიშროება* საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტთან (КГБ-სთან) ასოცირდება და ამიტომ არ უნდა გამოვიყენოთ, ჩვენი აზრით, არ არის დამაჯერებელი (კუპრაშვილი 2020: 235-254).

თუ რა იგულისხმება ტერმინ *უშიშროების* შინაარსში, ამის შესახებ, ქართულმა ისტორიოგრაფიამაც ასახა მისი ისტორიულად ტრადიციული გაგება. მეცნიერული და ისტორიული ტრადიციის საფუძველზე უკვე დამოუკიდებელ საქართველოში პირველად ოფიციალურად გაჩნდა ტერმინი *ეროვნული უშიშროება*, ანუ, როდესაც 1995 წელს მიღებულ კონსტიტუციის 73-ე მუხლში ჩაიწერა *ეროვნული უშიშროების საბჭო* (კონსტიტუცია 2014), ხოლო 1996 წლის 24 იანვარს პარლამენტის მიერ მიღებული იქნა „კანონი ეროვნული უშიშროების საბჭოს შესახებ“ (კანონი 1996) (კუპრაშვილი 2020: 235-254).

ცნობილია, რომ ტერმინი National security (*ეროვნული უშიშროება*) თანამედროვე გაგებითა და შინაარსით ამერიკელებმა დაამკვიდრეს. სწორედ ეს შინაარსი იგულისხმეს ახალი ქართული პოლიტიკური ტერმინის – *ეროვნული უშიშროების* – სახელწოდებაში. მამასაძამე, საქართველოში 1995 წელს შემოღებულ ტერმინში *ეროვნული უშიშროება* გაითვალისწინეს საქართველოში სიტყვა *უშიშროების* გამოყენების ტრადიცია და ამავე დროს ინგლისურ ტერმინთან მისი შინაარსობრივი თანხვედრა (კუპრაშვილი 2020: 235-254).

ინგლისურ ენაშიც ტერმინი Security (*უშიშროება*) იხმარება უმთავრესად სოციალურ-პოლიტიკურ კონტექსტში: *ეროვნული უშიშროების* (National security), *უშიშროების საბჭოს* (Security Council), *საინფორმაციო უშიშროების* (Security information) და სხვ. ხოლო ტერ-

მინ Safety-ს (*უსაფრთხოება*) ინგლისურ ენაში, ისევე როგორც ქართულში, საკუთარი ადგილი აქვს და გამოიყენება „წარმოებაში ტექნიკური უსაფრთხოების“ (Industrial safety), „საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოების“ (Road safety), „უსაფრთხოების ღვედების“ (Safety belts), „ტექნიკური უსაფრთხოების წესების“ (Safety code regulations) გამოსახატავად.

შედარებისათვის გამოდგება ავტორიტეტული და ცნობილი ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციის (ნატო) დოკუმენტები, რომლებშიც ტერმინი Security ქართულ *უშიშროებას* შეესატყვისება. სწორედ ეს შინაარსია გამოხატული ამ ორგანიზაციის სტრუქტურული ერთეულების სახელწოდებაშიც: 1. პოლიტიკური საკითხებისა და უშიშროების პოლიტიკის სამმართველო (Political Affairs and Security Policy Division); 2. განვითარებადი უშიშროების გამოწვევების სამმართველო (Emerging Security Challenges Division); 3. მეცნიერება მშვიდობისა და უშიშროებისათვის (Science for Peace and Security); 4. თანამშრომლობისა და რეგიონული უშიშროების სამმართველო (Cooperation and Regional Security Division) და სხვ., ხოლო ტერმინი Safety (*უსაფრთხოება*), იმავე ნატოს დოკუმენტებში. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ყუმბარების აფეთქებასთან და, აქედან გამომდინარე, მხოლოდ შრომის უსაფრთხოების კონტექსტშია გამოყენებული; ნატოში არსებობს კიდევ შესაბამისი სტრუქტურული ერთეულებიც: CNAD საბრძოლო მასალის უსაფრთხოების ჯგუფი (AC/326) (The CNAD Ammunition Safety Group (AC/326) და საბრძოლო მასალის უსაფრთხოების ინფორმაციის ანალიზის ცენტრი (Munitions Safety Information Analysis Center (MSIAC).

ტერმინ *უშიშროების* შინაარსობრივი გაგებისა და გამოყენების თვალსაზრისით, როგორც ქართულ და ინგლისურ ენებშია, განსხვავებული მდგომარეობაა რუსულ ენაში, რომლებშიც ორივე მოვლენის გამოსახატავად ერთსა და იმავე სიტყვას იყენებენ. მაგალითად, რუსულ ენაში ორივე ტერმინის, როგორც *უშიშროების* (Security), ისე *უსაფრთხოების* (Safety) გამოსახატავად გამოყენებულია მხოლოდ ერთი ტერმინი Безопасность.

ტერმინები კიბერუშიშროება და კიბერუსაფრთხოება

კიდევ ერთი საკითხია საყურადღებო. ცნობილია, რომ კიბერსივრცის დაცვის პრობლემის აქტუალურობა განპირობებულია საინ-

ფორმაციო-საკომუნიკაციო და კიბერტექნოლოგიების წარმოდგენლად არნახული განვითარების ფონზე კიბერთავდასხმების განუსაზღვრელი მასშტაბების შეუქცევადი პროცესებით, რომლებიც მთელი მსოფლიოს წინაშე აყენებს უშიშროების უზრუნველყოფის ზომების გაძლიერების აუცილებლობას. პრობლემის გადასაჭრელად, თუ მანამდე, კომპიუტერის დაბადების შემდგომ მოკლე პერიოდში, საკმარისი იყო ინფორმატიკის სპეციალისტების მიერ მიღებული ტექნიკური ზომები, დღეს უკვე პოლიტიკური, სამართლებრივი, ეკონომიკური, სამხედრო-თავდაცვითი და სოციალური ღონისძიებების გატარებაა საჭირო. ახალი რეალობიდან გამომდინარე კიბერსივრცის კვლევაში ინფორმატიკოსებთან ერთად ჩაებნენ კვლევების საკუთარი სპეციფიკის შესაბამისად უკვე სოციალური, ჰუმანიტარული, სამართლის, სამხედრო და სხვა სამეცნიერო სფეროების სპეციალისტებიც.

კიბერუშიშროებისა და კიბერდაცვის შვეიცარიელი სპეციალისტი, დოქტორი *რობერტ დიუარი* (Robert Dewar) აღნიშნავს, რომ სულ უფრო მზარდია კიბერსივრცისადმი ყურადღება პოლიტიკოსებისა და სამხედროების მხრიდან, რადგანაც კიბერუშიშროება უკვე სამართლებრივი, სამხედრო და ეკონომიკური გამოწვევაა (დიუარი 2022). საინფორმაციო ეპოქაში კიბერუსაფრთხოების უზრუნველყოფის ტექნიკური პრობლემა ტექნიკური ხასიათის საქმიანობიდან თანდათან გაფართოვდა, გამრავალფეროვნდა და გადაიქცა პოლიტიკური ამოცანების გადაჭრის პრობლემად. შესაბამისად, ინფორმაციული ტექნოლოგიის სამეცნიერო სფეროს გარდა, საქმეში ებმება სოციალური და ჰუმანიტარული მეცნიერების სფეროებიც.

ცნობილია, რომ გასული საუკუნის ბოლოდან ვირუსები არა მხოლოდ კომპიუტერების ვიწრო სამიზნედ, არამედ არაპროგნოზირებად დამაზიანებელ იარაღად იქცა და მსოფლიოსათვის კატასტროფული შედეგების მომტანი უზარმაზარი პრობლემა გახდა. ვირუსების შემქმნელთათვის კიბერსივრცის ბრძოლის ველზე კომპიუტერი უკვე არა მიზანი, არამედ საშუალება ხდება, ხოლო მრავალმხრივი კომბინაციური სამიზნე – ეროვნული უშიშროების უზრუნველყოფის მექანიზმები, სახელმწიფო და თავდაცვის სამხედრო ინფრასტრუქტურები.

ამ პრობლემაზე სულ უფრო მეტი მკვლევარი ამახვილებს ყურადღებას: „რამდენადაც ეს ტექნიკური სისტემები მჭიდროდაა დაკავშირებული და აერთიანებს საზოგადოებისა და ეკონომიკის მეტ ასპექტს, კიბერუშიშროებასთან დაკავშირებული პრობლემები გარდა-

უვლად გავრცელდება პოლიტიკის სულ უფრო მეტ სფეროებში როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო დონეზე. ეს მოვლენები შექმნის ახალ მოთხოვნებს ტექნიკური და ორგანიზაციული კვლევებისათვის, რომლებიც უკეთესად უნდა იყოს ინტეგრირებული სოციალური და პოლიტიკური მეცნიერებების მიდგომებთან“ (დან კაველტი, ვენგერი 2022). *მ. დან კაველტი და ა. ვენგერი* ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ „სულ უფრო თვალსაჩინო ხდება პოლიტიკური და სოციალური ასპექტები, რომლებიც გავლენას მოახდენს თანამშრომლობისა და კონფლიქტის მოდელეებზე პოლიტიკასა და საზოგადოებაში ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე“ (დან კაველტი, ვენგერი 2019).

ცხადია, პრობლემა გასცდა ინფორმატიკის დარგის სპეციალისტების მიერ კომპიუტერების ტექნიკურად დაცვისათვის ანტივირუსების შექმნის ვიწრო სფეროს. გლობალურმა საშიშროებამ ბრძოლის ველზე გამოიყვანა პოლიტიკოსები და სამხედროები, ასევე – მეცნიერების სხვადასხვა დარგში მომუშავე მკვლევრები, მნიშვნელოვნად გაფართოვდა აკადემიური სამეცნიერო კვლევების სფერო და არეალი. შექმნილია რეალობა:

პირველი, კომპიუტერების ტექნიკურად დაცვის საკითხებს, ძირითადად, იკვლევდნენ და იკვლევენ მხოლოდ ინფორმატიკის სპეციალისტები;

მეორე, კიბერუშიშროების პრობლემების კვლევაში ფართოდ ჩაებნენ სოციალური, ჰუმანიტარული, სამართლის, სამხედრო და სხვა სფეროების სპეციალისტები.

ამ პროცესში საქართველოც არის ჩართული. კიბერსივრცის პრობლემებს იკვლევენ არა მხოლოდ ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიების სამეცნიერო დისციპლინის სფეროში, არამედ საგრძნობლად გაიზარდა „არაინფორმატიკოს“ მკვლევართა რიცხვი და მნიშვნელოვნად გაფართოვდა სხვადასხვა სამეცნიერო დისციპლინის არეალი (სოციალური, ჰუმანიტარული და სხვ.), მრავალი სამეცნიერო სტატია გამოქვეყნდა და არაერთი დისერტაცია იქნა დაცული. ამ სხვადასხვა დისციპლინის სპეციალისტები საკუთარი სამეცნიერო დისციპლინის „გადასახედიდან“ „შეიჭრნენ“ სრულიად განსხვავებულ ტექნიკურ მეცნიერებათა სფეროში, სადაც ტექნიკური შინაარსის ტერმინი *უსაფრთხოება*, ძირითადად, გამოიყენება ამ დისციპლინაში დამკვიდრებულ შესაბამის ტრადიციულ კონტექსტში, ანუ როდესაც კომპიუტერული და საინფორმაციო-სატელეკომუნიკაციო სფეროში შემავალი კომპონენტების (ქსელები, კომპიუტერები, პროგრამები, მო-

ნაცემები, მოწყობილობები) კიბერშეტევებისაგან (ციფრული თავდასხმები, დაზიანება, არაავტორიზებული წვდომა და სხვ.) ტექნიკურად დაცვაზეა საუბარი.

კიბერუსაფრთხოების უზრუნველყოფა ამ შემთხვევაში უფრო „ტექნიკის“ საქმეა, „ტექნიკური“ საფრთხისაგან დაცვაა. მაგალითად, იგი უფრო ცნობილი „შრომის უსაფრთხოების დაცვასთან“ ასოცირდება და არა სოციალურ-პოლიტიკური მიზნების დასახვასთან. ე. ი. მოცემულ ობიექტზე კიბერუსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად მიღებულ უნდა იქნეს შესაბამისი ორგანიზაციულ-ტექნიკური ზომები: განისაზღვროს კომპიუტერული და საინფორმაციო-სატელეკომუნიკაციო სფეროს (ქსელები, კომპიუტერები, მოწყობილობები, პროგრამები, მონაცემთა ბაზები) ექსპლოატაციის უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელი პირი და დაინერგოს შესაბამისი ტექნიკური ინფრასტრუქტურა და უსაფრთხოების სისტემა, ანუ საქართველოში კომპიუტერული სამეცნიერო სფეროს დისციპლინები (ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიები, კომპიუტერული ტექნოლოგიები, გამოთვლითი მანქანებისა და სისტემების თეორია და სხვ.) სრულიად მართებულად იყენებენ ტექნიკური შინაარსის ტერმინ *უსაფრთხოებას (კომპიუტერული უსაფრთხოება, საინფორმაციო უსაფრთხოება, კიბერუსაფრთხოება)*, რომელშიც იგულისხმება კომპიუტერული და საინფორმაციო-სატელეკომუნიკაციო სფეროში შემავალი კომპონენტების (ქსელები, კომპიუტერები, პროგრამები, მონაცემები, მოწყობილობები) კიბერშეტევებისაგან (ციფრული თავდასხმები, დაზიანება, არაავტორიზებული წვდომა და სხვ.) ტექნიკურად დაცვის ტექნოლოგიების, მეთოდებისა და პროცესების ერთობლიობა (კუპრაშვილი 2022).

ცხადია, რომ კომპიუტერული სამეცნიერო სფეროს დისციპლინებისაგან განსხვავებით, სოციალური, ჰუმანიტარული და სხვა მეცნიერებების წინაშე დგას ამოცანა საკუთარი დარგის სამეცნიერო სფეროში შეიტანოს წვლილი არა ტექნიკის, არამედ სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სხვ. თეორიის განვითარების კონტექსტით. ამ რეალობამ აშკარა გახადა საქართველოს სამეცნიერო სფეროს მკვლევართა მიერ კიბერსივრცეში ტერმინების გამოყენების საკითხის დაზუსტების საჭიროებაც, რადგან ინფორმატიკის კონტექსტში გამოყენებული ტექნიკური ტერმინი *უსაფრთხოება* არ არის სოციალური მეცნიერების თეორიისათვის დამახასიათებელ შინაარსობრივი და ფუნქციური დატვირთვის მქონე.

რაც შეეხება კომპიუტერულ სამეცნიერო სფეროში მისი გამოყენების საკითხს: როდესაც საქართველოში, კერძოდ, საქართველოს პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში დაიწყო კომპიუტერული მეცნიერების დანერგვა, გაჩნდა კომპიუტერები, ქსელები და ვირუსები, მაშინ, კომპიუტერების ვირუსებისაგან ტექნიკურად დაცვის უზრუნველყოფის პროცესში, გამოიყენეს ამავე ინსტიტუტში 1932 წელს ხელოვნურად შექმნილი ტექნიკური ტერმინი *უსაფრთხოება*, რაც ზუსტად შეესაბამებოდა პროცესის შინაარსს და დღესაც მართებულად გამოიყენება მეცნიერების ამ სფეროში.

რაც შეეხება სოციალურ, ჰუმანიტარულ და სხვ. მეცნიერებებს, ინფორმაციულ ეპოქაში შექმნილი რეალობიდან გამომდინარე, კარდინალური და მასშტაბური ცვლილებების ფონზე, როდესაც საქმე გვაქვს არსობრივად ახალ პროცესთან, ანუ ხდება კიბერუსაფრთხოების, როგორც ტექნიკური პრობლემის განხილვიდან მის პოლიტიკურ ამოცანად (კიბერუშიშროებად) გადაწყვეტაზე გადასვლა, წმინდა ტექნიკური კონცეპტუალური გაგების ტერმინი *კომპიუტერული* (საინფორმაციო, კიბერ-) *უსაფრთხოება*, რომელსაც სწორად იყენებდა და იყენებს ამჟამადაც ინფორმაციული ტექნოლოგიების სამეცნიერო სფერო, უკვე სოციალური მეცნიერებების კონტექსტში ვედარ ასახავს სრულად და ვერ გადმოსცემს მომხდარი ცვლილებების არსს და ვერ გამოხატავს მის შინაარსს.

შესაბამისად, ორი განსხვავებული პროცესის გადმოსაცემად ერთი და იმავე ტერმინის გამოყენება იწვევს გაუგებრობას. რადგან უკვე კვლევის საგანი ხდება არა მხოლოდ ტექნიკური ხასიათის საქმიანობა, არამედ სოციალურ-პოლიტიკური პროცესები, როდესაც ქვეყნის ხელისუფლების - ეროვნული უშიშროების შესაბამისი სამსახურებისა და ინსტიტუტების მიერ მუშავდება კიბერუსაფრთხოებაზე თავდაცვითი რეაგირების სახელმწიფო პოლიტიკა, ყალიბდება ეროვნული ინტერესების დასაცავად კიბერუსაფრთხოების გაუვნებელოფის ეროვნული უშიშროების სტრატეგია, რომელიც დამყარებულია კიბერსივრცისა (საინფორმაციო სივრცის) და კიბერსაშიშროების პრობლემების გადაჭრის სისტემურ გააზრებაზე, რეაგირებისათვის საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების სრულყოფილად გამოყენების შესაძლებლობების გაანალიზებაზე და სხვ. ამდენად, საქმე გვაქვს პროცესთან, როდესაც ხელისუფლებამ უნდა დასახოს სოციალურ-პოლიტიკური ხასიათის ღონისძიებები: მოხდეს კანონების, სამართლებრივი აქტების შემუშავება და მიღება, მათ შორის - ეროვნული ინტერესების

დაცვა, მართვის პროცესის სრულყოფა, სახელმწიფო უწყებებს შორის ფუნქცია-მოვალეობების გამიჯვნა, კოორდინაციის, ურთიერთთანამშრომლობისა და ინფორმაციის მიმოცვლის მექანიზმების დახვეწა, კრიტიკული ინფრასტრუქტურის ჩამონათვალის დადგენა და სხვ. ამ პროცესების თეორიული კვლევა სოციალური მეცნიერებების საგანია და შესაბამისი ტერმინის გამოყენებას მოითხოვს.

ამრიგად, ახალ რეალობაში გაჩნდა შესაბამისი ტერმინის გამოყენების აუცილებლობა, როდესაც გაზრდილი საშიშროების თავიდან ასარიდებლად კომპიუტერების ტექნიკურად დაცვის პროცესში უკვე გადამწყვეტ როლს თამაშობს შინაარსობრივად განსხვავებული ფართო მასშტაბის სოციალურ-პოლიტიკური საქმიანობა, ხოლო კვლევებში სხვადასხვა სამეცნიერო სფეროს სპეციალისტები არიან ჩართული. ამ რეალობას კი ზუსტად მიესადაგება ქართულ ენაში არსებული ძირძველი სოციალურ-პოლიტიკური ტერმინი *უშიშროება*, ვიდრე ტექნიკური ტერმინი *უსაფრთხოება*.

ამიტომ აუცილებელია აზრობრივი და შინაარსობრივი აღრევისა და მოსალოდნელი გაუგებრობების თავიდან ასაცილებლად სოციალურ-პოლიტიკურ პროცესების აღმნიშვნელ ტერმინად დამკვიდრდეს *კიბერუშიშროება* (*საინფორმაციო უშიშროება*). ამავე დროს, კიბერუშიშროების უზრუნველყოფის პროცესი მოაზრებული უნდა იქნეს, როგორც ქვეყნის ეროვნული უშიშროების უზრუნველყოფის ერთიანი სისტემის უმნიშვნელოვანესი ქვესისტემა (სახე, კომპონენტი), ხოლო, რაც შეეხება *კიბერუსაფრთხოებას* (კომპიუტერული, საინფორმაციო), იგი არის და დარჩება *კიბერუშიშროების* შემადგენელ კომპონენტად (კუპრაშვილი 2024).

ნათელია, რომ ინფორმატიკოსისაგან განსხვავებით, სოციალური მეცნიერების სფეროს მკვლევარმა კიბერსივრცეში ტერმინი *უშიშროება* უნდა გამოიყენოს მაშინ, თუ მოსალოდნელი საფრთხის (საშიშროების) თავიდან არიდება (გაუვნებელყოფა) მოითხოვს სოციალურ-პოლიტიკურ საქმიანობას, სოციალურ-პოლიტიკური ხასიათის ღონისძიებათა დასახვასა და განხორციელებას (პოლიტიკის შემუშავება, კონცეფცია, დაგეგმვა და სხვ.), ანუ დაკავშირებულია ადამიანის, საზოგადოებისა და სახელმწიფოს სოციალურ-პოლიტიკურ საქმიანობასთან.

კიბერსივრცის სხვადასხვა სამეცნიერო სფეროს დისციპლინების კვლევებში, რაც შეეხება შიფრს. იგი უნდა იყოს გამოყენებული შემდეგნაირად:

1. ტერმინი *უსაფრთხოება* ტრადიციულად უნდა გამოიყენებოდეს გ) სწავლის სფეროების კლასიფიკატორის მიხედვით: 06 (061: 0611-0613, 0619) - ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიები.

2. ტერმინი *უშიშროება* უნდა გამოიყენებოდეს გ) სწავლის სფეროების კლასიფიკატორის მიხედვით: 03 – სოციალური მეცნიერებები, ჟურნალისტიკა და ინფორმაცია; 031 სოციალური და ქცევითი მეცნიერებები; 0311 – ეკონომიკა; 0312 – პოლიტიკის მეცნიერებები და მოქალაქეობრიობის საფუძვლები (0312.1.1 - პოლიტიკის მეცნიერება, 0312.1.2 – საერთაშორისო ურთიერთობები); 0413.1.3 – საჯარო მმართველობა; 0421 – სამართალი და სხვ.

დასკვნა

ტერმინ *უშიშროების* შინაარსი და მისი გამოყენების სფეროები (ჰუმანიტარული მეცნიერებები - კოდი 02; სოციალური მეცნიერებები - კოდი 03 და სხვ.) არსობრივადაა განსხვავებული ტერმინ *უსაფრთხოების* შინაარსისა და გამოყენების სფეროებისაგან (ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიები – კოდი 06; ინჟინერია, წარმოება და მშენებლობა - კოდი 07; ჯანდაცვა, სოციალური კეთილდღეობა – კოდი 09; მომსახურებები – კოდი 10 და სხვ.). ამასთან, ცალ-ცალკე თითოეული მათგანის შინაარსი და გამოყენების სფეროები იმდენად ფართო და მრავალფეროვანია, რომ მათი ხელოვნურად ერთი რომელიმე ტერმინის სახელწოდებაში, მაგალითად, *უსაფრთხოებაში* გაერთიანება, როგორც კლასიფიკატორშია, არ არის მიზანშეწონილი, რადგანაც იწვევს საქმიანობის სფეროების, მათი სპეციფიკის აღრევასა თუ სხვა გაუგებრობებს.

რამდენადაც კლასიფიკატორის დამტკიცებიდან გასულია ხუთი წელი და 2024 წელს იგეგმება მისი განახლება, აუცილებელია, ჩასწორდეს შეცდომა. 03 სფეროში (სოციალური მეცნიერებები, ჟურნალისტიკა და ინფორმაცია), სადაც არამართებულად გამოყენებულია წმინდა ტექნიკური შინაარსის ტერმინი *უსაფრთხოება*, ვფიქრობთ, მას უნდა ჩაენაცვლის ქართული ენისათვის ტრადიციული, სოციალურ-პოლიტიკური შინაარსის მატარებელი ტერმინი, კონტექსტურად მართებული, ზოგადსამეცნიერო ტერმინი *უშიშროება*. ამასთან, უნდა გავითვალისწინოთ ის გარემოება, რომ შესიტყვება „ეროვნული უშიშროება“ არსობრივად უფრო შეესაბამება სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებაში კვლევის პროცესს, შესაბამისად, უნდა ჩაიწე-

როს „0312.2.2 ეროვნული უშიშროების კვლევები National Security Studies“ (იხ., დიაგრამა 1). ხოლო, რაც შეეხება 10 სფეროს (მომსახურებები), აქ უნდა დაემატოს კოდი: “1022.1.2 პროფესიული უსაფრთხოების კვლევები Occupational Safety Studies” (იხ., დიაგრამა 2).

მით უმეტეს, ამისი კარგი პრაქტიკა და დიდი ტრადიცია არსებობს საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში. მაგ., სამთო-გეოლოგიურ ფაკულტეტზე არსებობს საგანმანათლებლო პროგრამები (ფართო სფერო 10 მომსახურებები): საინჟინრო უსაფრთხოება და საგანგებო სიტუაციების მართვა (ბაკალავრიატი, მაგისტრატურა); პროფესიული უსაფრთხოება და ჯანმრთელობა (დოქტორანტურა, სადაც ტარდება კვლევები და ანიჭებენ პროფესიული უსაფრთხოების დოქტორის ხარისხს). ე.ი. მათთვის შექმნილ ტექნიკურ ტერმინს *უსაფრთხოებას* იყენებენ სრულიად მართებულად 92-წლიანი ტრადიციის შესაბამისად, საკუთარი სასწავლო, სამეცნიერო და სამეურნეო ვიწრო სფეროს შესაბამის კონტექსტში. ასევე, სტუში არსებულ პოლიტიკისა და საერთაშორისო ურთიერთობების აკადემიურ დეპარტამენტში (ფართო სფერო 03 – სოციალური მეცნიერებები) მომზადებულია სილაბუსები: „ეროვნული უშიშროების სისტემური ინფორმაციული უზრუნველყოფა (SOS20711G1-LS) და „ეროვნული უშიშროების საფუძვლები“ (SOS24211G2-LS), რომელთა საფუძველზე მრავალი წელია იკითხებოდა და ლექციები ბიზნესინჟინერინგის ფაკულტეტზე, ხოლო ამჟამად იკითხება სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობების ფაკულტეტზე.

შექმნილ ვითარებაში კიბერსივრციდან მომდინარე გლობალური საშიშროების პრობლემის გადაჭრის პროცესში გამოიკვეთა საქართველოს სამეცნიერო სფეროს მკვლევართა მიერ კიბერსივრცეში ტერმინების გამოყენების საკითხის დაზუსტების საჭიროება: ა) კომპიუტერული ვირუსების საფრთხეებისაგან კომპიუტერის (ქსელების) ტექნიკურად დაცვის უზრუნველსაყოფად კვლავ ტრადიციულად უნდა გამოვიყენოთ ტექნიკური ტერმინი *უსაფრთხოება* (*კიბერუსაფრთხოება*, *საინფორმაციო უსაფრთხოება*, *კომპიუტერული უსაფრთხოება*); ბ) ბოლო ათწლეულებში კიბერსაფრთხეების, როგორც ტექნიკური პრობლემის, განხილვიდან მის პოლიტიკურ ამოცანად გადაწყვეტაზე გადასვლის შემდეგ კიბერსივრცეში გაზრდილი საშიშროების თავიდან ასარიდებლად შინაარსობრივად ახალი სოციალურ-პოლიტიკური საქმიანობის გამოსახატავად უნდა გამოვიყენებოდეს ზოგადსამეცნიერო ტერმინი *უშიშროება*, ანუ სამეცნიერო კვლევებში

მართებულია სოციალური, ჰუმანიტარული მეცნიერებების თემატიკის შესაბამის კონტექსტში – ტერმინების, კიბერუშიშროების და საინფორმაციო უშიშროების გამოყენება.

დანართები

საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის მინისტრის ბრძანებიდან „ეროვნული კვალიფიკაციების ჩარჩოსა და სწავლის სფეროების კლასიფიკატორის დამტკიცების შესახებ“, №69/ნ; 2019 წლის 10 აპრილი):

სწავლის ფართო სფერო 03 სოციალური მეცნიერებები, ჟურნალისტიკა და ინფორმაცია

ფართო სფერო	ვიწრო სფერო	დეტალური სფერო
03 სოციალური მეცნიერებები, ჟურნალისტიკა და ინფორმაცია Social Sciences, Journalism and Information	031 სოციალური და ქცევითი მეცნიერებები Social and Behavioural Sciences	0311 ეკონომიკა Economics
		0312 პოლიტიკის მეცნიერებები და მოქალაქეობრიობის საფუძვლები Political Sciences and Civics
		0312.1.1 პოლიტიკის მეცნიერება Political Science
		0312.1.2 საერთაშორისო ურთიერთობები International Relations
		0312.2.1 დიპლომატია და საერთაშორისო პოლიტიკა Diplomacy and International Politics
		0312.2.2 ეროვნული უშიშროების კვლევები National Security Studies
		0312.2.3 ნაციონალიზმისა და ეთნიკურობის კვლევები Nationalism and Ethnicity Studies
		0312.2.4 ევროპული ინტეგრაცია European Integration

დიაგრამა 1

სწავლის ფართი სფერო 10 მომსახურებები/Services

ფართო სფერო	ვიწრო სფერო	დეტალური სფერო
10 მომსახურებები Services	102 ჰიგიენა და პროფესიული ჯანმრთელობის მომსახურებები	1022 პროფესიული ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება
		1022.1.1 პროფესიული უსაფრთხოება Occupational Safety
	103 უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მომსახურებები	1022.1.2 პროფესიული უსაფრთხოების კვლევები Occupational Safety Studies
		1031.1.1 თავდაცვა და უსაფრთხოება
		1039 უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მომსახურებები – არაკლასიფიცირებული

სასურველია დაემატოს

დიაგრამა 2

ლიტერატურა

- დან კაველტი, ვენგერი 2019 – Myriam Dunn Cavelty, Andreas Wenger. Cyber security meets security politics: Complex technology, fragmented politics, and networked science. Contemporary Security Policy, გვ. 22-23. https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/Dunn%20Cavelty_Wenger_2019_Contemporary%20Security%20Policy_Cyber%20security%20meets%20security%20politics%20Complex%20technology%20fragmented%20politics%20and%20networked%20science.pdf
- დან კაველტი, ვენგერი 2022 – Myriam Dunn Cavelty, Andreas Wenger (Eds). Cyber security politics: socio-technological transformations and political fragmentation. New York, NY: Routledge, <https://www.routledge.com/Cyber-Security-Politics-Socio->

[Technological-Transformations-and-Political/Cavelty-Wenger/p/book/9780367626747](https://www.researchgate.net/publication/325216608_Cyberspace_is_a_Consensual_Hallucination)

დიუარი 2022 – Robert Dewar. Cyberspace is a Consensual Hallucination. https://www.researchgate.net/publication/325216608_Cyberspace_is_a_Consensual_Hallucination

კანონი 1996 – საქართველოს კანონი ეროვნული უშიშროების საბჭოს შესახებ. 1996 წლის 24 იანვარი.

კლასიფიკატორი 2019 – საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის მინისტრის ბრძანებიდან „ეროვნული კვალიფიკაციების ჩარჩოსა და სწავლის სფეროების კლასიფიკატორის დამტკიცების შესახებ“, №69/ნ; 2019 წლის 10 აპრილი)

კონსტიტუცია 2014 – საქართველოს კონსტიტუცია (2014 წლის 15 მაისის მდგომარეობით). თბილისი: გამომცემლობა „უნივერსალი“.

კუპრაშვილი 2020 – ჰენრი კუპრაშვილი, ტერმინები უსაფრთხოება და უშიშროება და მათი გამოყენების წესი, კრებული ტერმინოლოგიის საკითხები, IV, თბილისი.

კუპრაშვილი 2022 – ჰენრი კუპრაშვილი, საქართველოს ეროვნული უშიშროება, მონოგრაფია, მთ. რედ. ი. გაბისონია. რედ.: ჯ. გაბელია, ჯ. გახოკიძე, ა. გეგეშიძე, ა. გვენეტაძე, ი. კვესელავა, თ. კიკნაძე, თ. ლომინაძე, ნ. ოდიშელიძე, ა. სიჭინავა, გ. სოფაძე, ი. ქართველიშვილი, ნ. ჩიტაძე, მ. ჯიქია. თბილისი: გამომცემლობა „უნივერსალი“, 702 გვ.

კუპრაშვილი 2022 – ჰენრი კუპრაშვილი, კიბერსივრცე და ტერმინები: კიბერუშიშროება და კიბერუსაფრთხოება. სტუ-ის შრომები – Work of GTU, №2 (524), გვ. 167-177.

კუპრაშვილი 2024 – ჰენრი კუპრაშვილი, აკადემიური სამეცნიერო კვლევების სფეროსა და არეალის გაფართოება ინფორმაციულ ეპოქაში. სტუ-ის შრომები – Work of GTU, №1 (531), გვ. 108-120.

სააგენტო 2013 – პროფესორი ჰენრი კუპრაშვილი ირინა იმერლიშვილს ღია წერილით მიმართავს. ახალი ამბების სააგენტო "GHN", 20:45 – 18.12.2013, <http://www.ghn.ge/news-100523.html>

სტუ 2024 – სამთო-გეოლოგიური ფაკულტეტის ვებგვერდი <https://gtu.ge/mining/about/structure/departments/dep3.php>

Henri Kuprashvil
Georgian Technical University
h.kuprashvili@gtu.ge

Keywords: Terminology, Security, Safety, Technical Term, Field of Study, Classification

Regarding the Issue of the Use of Some Terms in the Fields of Academic Studies and Scientific Researches

Summary

The topic refers to the analysis of the use of some terms in the fields of academic studies and scientific researches. In particular, the term *Security* was artificially introduced into use in the Georgian language in the 20-30s of the 20th century, when the Georgian language began to be filled with translated technical terms. For example, for this purpose, the Russian term "Техника безопасности" was transferred into Georgian language without translation. According to *bezopasnost* the term *security* was translated into Georgian as *Security Technique*. The context of its use was also determined: technical safety, labor safety, etc. For example, in 1932, at the Mining and Geological Faculty of the Polytechnic Institute, the chair was named "Chair of Safety Techniques and Industrial Sanitation". It should be noted that in "The 2011 classification of UNESCO's qualification framework and fields of study", the term *safety* is correctly used in the context of the content of technical activities. For example: code: 0712.3.1 Labor safety and environmental technologies, 0712 Environmental protection technology; 1022.1.1 *occupational safety*; 103 *security services*. This technical term, is also included in the field of social sciences, without the content context of the field of study. So here is added the specialty with the name 0312.2.2 *Security Studies*, unlike English language. So, it is included in the field of social and political sciences (03), whose subject of study is not the field of technical activity, but governance, political principles and practice. In this case, there should be used not a technical term but a traditional, socio-political term for Georgian language, that is

the indigenous Georgian scientific term *security* which considers the appropriate content and context. Accordingly, there should be written "0312.2.2 Security studies". This serious mistake often leads to an absurd situation. In the learning structure of social sciences, due to this field-wide name, sometimes there are invited people, who have been awarded, the academic degree "Doctor of professional safety" (1022.1.1). Their research subject is the technical term "Safety Field" which includes: Provision of working environment with comfortable conditions; Legislative and legal acts of labor hygiene, Industrial sanitation, fire, explosive-, radiation- and electrical safety and so on. The analysis of both terms shows that the content and fields of application of the term *security* (humanities - code 02; social sciences - code 03, etc.) are essentially different from the content and fields of application of the term *security*. (Information and communication technologies - code 06; engineering, production and construction - code 07; health care, social welfare - code 09; services - code 10, etc.). However, the content and fields of application of each of them separately are so wide and diverse that their artificial combination under the name of one term, for example, under *Security* is not appropriate, as it leads to confusion of the fields of activity and specificity, and other misunderstandings.